

Теофіл РЕНДЮК,
доктор історичних наук,
директор Інституту добросусідства

УКРАЇНСЬКА НАДЗВИЧАЙНА ДИПЛОМАТИЧНА МІСІЯ У РУМУНІЇ. 1919 рік (До 100-річчя українсько-румунських дипломатичних відносин)

Анотація. У статті проаналізовано апогей розвитку українсько-румунських відносин упродовж 1917–1923 років, а саме 1919 року, коли Українську Народну Республіку (УНР) доби Директорії представляла в сусідньому Королівстві Румунія Надзвичайна дипломатична місія. Протягом січня – травня 1919 року її керівником був Ю. Гасенко, а починаючи з липня 1919 року й до закриття української дипломатичної місії в Румунії 1923 року її очолював видатний український дипломат, ексміністр закордонних справ УНР професор К. Мацієвич, що свідчить про особливе значення, якого тогочасне керівництво України надавало розвитку й поглибленню відносин із сусідньою Румунією.

Висвітлено також маловідомі факти того періоду, зокрема те, що паралельно з Надзвичайною дипломатичною місією УНР у березні-квітні 1919 року в Бухаресті перебувала спеціальна дипломатична місія Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) на чолі зі С. Витвицьким.

Ключові слова: УНР, ЗУНР, Директорія, Українська Держава, Королівство Румунія, Надзвичайна дипломатична місія

Найвищою формою дипломатичного представництва Української Народної Республіки й Української Держави були їхні надзвичайні дипломатичні місії (НДМ), відкриті в найважливіших державах Європи та світу. Королівство Румунія належить до групи країн, де УНР та Українська Держава заснували власні НДМ, що свідчить про особливе значення, якого надавало тогочасне українське керівництво розвитку й поглибленню саме цих дипломатичних відносин.

Із чотирьох українських НДМ, що діяли в Румунії сто років тому, найчисельнішою та найпрофесійнішою була Надзвичайна дипломатична місія УНР доби Директорії на чолі з К.А. Мацієвичем, яка виявилася ще й найтривалішою (1919–1923 рр.). Ба більше, зазначена дипмісія налагодила небувалі до того приязні відносини з офіційною владою Королівства Румунія та користувалася максимально можливою підтримкою з боку Бухареста.

До того протягом короткого часу в Яссах діяли НДМ УНР доби Центральної Ради на чолі з досвідченим дипломатом М. Галаганом (5 квітня – 2 травня 1918 року) та НДМ Української Держави під керівництвом генерала В. Дашкевича-Горбацького (24 жовтня – 4 листопада 1918 року).

Необхідність відкриття класичної дипломатичної місії в Румунії окреслив гетьман Української Держави П. Скоропадський, затвердивши 21 червня 1918 року відповідну постанову Ради міністрів Української Держави, із розпорядженням вислати «дипломатичні представництва Української Держави до Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії та Румунії» [1]. Можна сказати, що Румунія фігурувала поміж перших країн у списку, за яким Українська Держава 1918 року планувала відкривати за кордоном власні дипломатичні місії першого розряду, оскільки в Німеччині й Австро-Угорщині посольства були ще з часів УНР. Це підкреслювало значущість дипломатичних відносин України з цією причорноморською державою, поруч із країнами Четверного союзу. Долучити Румунію до такої важливої категорії було вирішено через низку політичних, військових та економічних причин. Серед них треба виокремити налагодження політичного діалогу між Києвом та Яссами, де тимчасово перебували король Румунії Фердинанд I та румунський уряд, отримання від Румунії військової допомоги – збройних формувань для оборони України від більшовиків, укладення угоди про економічну співпрацю, евакуацію українських солдатів і офіцерів зі складу колишнього Румунського фронту царської армії, а також повернення Україні військового майна, яке тоді перебувало на території Румунії та якого конче потребували новостворені українські збройні формування.

Зазначене вище розпорядження П. Скоропадського щодо заснування дипломатичної місії в Румунії цілковито підтримав К. Чеботаренко, якого нотою Народного міністерства закордонних справ Української Держави за № 3036 від 7 червня 1918 року було призначено очільником Генерального комісаріату України в Румунії та виконувачем обов'язків Генерального консула Української Держави в Королівстві Румунія [2]. К. Чеботаренко й раніше перебував у цій країні як військовий комісар і був добре обізнаний із ситуацією на місці. Він був у край зацікавлений у підвищенні статусу української дипломатичної місії в Румунії як із державних міркувань, що полегшило б йому розв'язання надзвичайно складних тогочасних проблем – військово-політичних, торговельно-економічних і консульсько-

дипломатичних, – так і з особистих, адже заробітна плата достойника Надзвичайної дипломатичної місії була значно більшою, ніж навіть офіційного представника Військового міністерства та в. о. Генерального консула Української Держави. Тому він наполягав на формуванні та направленні до Румунії повноцінної дипломатичної місії [3].

Проте його мрія здійснилася аж наприкінці існування Української Держави: 11 жовтня 1918 року гетьман П. Скоропадський затвердив склад Надзвичайної дипломатичної місії до Румунії. Відтак 24 жовтня того ж року до м. Ясси спеціальним потягом за маршрутом Київ – Бендери – Ясси прибула постійна Надзвичайна дипломатична місія Української Держави в Румунії на чолі з генерал-майором В. Дашкевичем-Горбацьким. Одним із його першочергових завдань було підписання економічної угоди. Тому закономірно, що того самого дня В. Дашкевич-Горбацький та Міністр закордонних справ Румунії К. Аріон підписали довгоочікувану економічну угоду між Українською Державою та Королівством Румунія. Документ уможлилював започаткування жвавого торговельного обміну між двома країнами. На її основі за короткий час Румунія придбала в Україні 2 млн пудів цукру (3200 вагонів) і 500 тис. пудів зерна (800 вагонів), а українська сторона імпортувала з Румунії 25 вагонів бензину та 12 вагонів мастильних матеріалів [4].

До складу нової дипмісії Української Держави в Румунії увійшли: В. Дашкевич-Горбацький – очільник; І. Коростовець – радник-посланник; юрист-міжнародник М. Догель – перший секретар; С. Де-Вітт – аташе; лейтенант В. Маєвський – ад'ютант голови місії [5]; полковник П. Невадовський – генеральний секретар, який невдовзі замінив К. Чеботаренка на посаді Генерального консула Української держави в Румунії. Згодом К. Чеботаренко став виконувачем обов'язків Генерального консула УНР періоду Директорії в Яссах. Це стало визнанням його досягнень і заслуг перед Україною на румунському напрямі її зовнішньої політики.

К. Коанде, тодішній Голова Ради міністрів Королівства Румунія та перший представник румунського уряду (листопад 1917 – березень 1918 року) при Центральній Раді УНР, прийняв В. Дашкевича-Горбацького 26 жовтня 1918 року. З ініціативи української сторони вони обговорили найближчу на той час можливість офіційного визнання Української Держави з боку Королівства Румунія. Натомість К. Коанде висловив упевненість у тому, що «дипломатичні відносини між Румунією та Україною найближчим часом стануть нормальними і тривалими» [6].

Незабаром румунська тимчасова місія на чолі з К. Концеску, яка прибула до Києва у вересні 1918 року, була перетворена на постійне Дипломатичне представництво Королівства Румунія в Українській Державі. Найважливішим результатом обміну постійними дипломатичними місіями та їхньої інтенсивної роботи стало те, що 28 жовтня 1918 року Королівство Румунія

офіційно визнало Українську Державу на чолі з гетьманом П. Скоропадським – наслідок визнання з боку Києва статусу-кво Бессарабії в складі Румунії через підписання зазначеної вище економічної угоди [7].

Трохи згодом, 3 листопада 1918 року, Надзвичайна дипломатична місія Української Держави в Румунії на чолі з В. Дашкевичем-Горбацьким мала офіційну зустріч із королем Румунії Фердинандом I. Останній висловив задоволення підписанням економічної угоди між двома країнами та встановленням повноцінних дипломатичних відносин між Яссами та Києвом, що свідчило про взаємний інтерес до поглиблення двосторонніх зв'язків.

Проте різка зміна геополітичної ситуації в регіоні зокрема та Європі загалом у зв'язку з близьким завершенням Першої світової війни, а також, у цьому контексті, падіння режиму П. Скоропадського в листопаді 1918 року прискорили закінчення терміну перебування Надзвичайної дипломатичної місії Української Держави в Румунії: 4 листопада 1918 року В. Дашкевич-Горбацький та більшість його підлеглих покvapно покинули Ясси й відбули до Києва. Отже, українська дипломатична місія так і не змогла розпочати переговори з Румунією щодо проходження лінії державного кордону. Капітуляція Австро-Угорщини й Німеччини 11 листопада 1918 року підштовхнули уряд і військове командування Королівства Румунія до захоплення Північної Буковини та Хотинського повіту Бессарабії, розгортання на лінії річки Дністер прикордонних підрозділів, військових комунікацій і створення низки митних пунктів [8], що реально свідчило про те, що румуни переносять свій кордон з Україною на правий берег Дністра.

Після падіння режиму П. Скоропадського 14 листопада 1918 року керівництво Української Народної Республіки доби Директорії відновило пошук можливостей якомога скорішого налагодження політичних та економічних відносин із закордоном. Директорія на чолі з Головним отаманом Симоном Петлюрою у своїх офіційних заявах послідовно наголошувала на тому, що УНР прагне миру й установлення дружніх відносин з іншими країнами, насамперед сусідніми, бажає мати з ними дипломатичні та економічні зв'язки. Основні засади розбудови міжнародних відносин молодій державі було викладено 28 грудня 1918 року у зверненні керівництва країни «До народів всього світу та їх правительств», у якому, зокрема, було зазначено: «Директорія від імені Української Народної Республіки приносить братній привіт всім народам світу і їх урядам, і бажає жити в добрій, дружній згоді з ними. Всі міжнародні зобов'язання, всі вимоги міжнародного права являються обов'язковими для України, і спадщина бувшої Росії в міжнародних стосунках, пропорційно силам України, переходить до останньої. В момент свого визволення український народ, керуючись ідеалами всесвітнього братства народів... прямує до дружби та приязні зо всіма своїми близькими та далекими сусідами, опираючись на принципи самовизначення народів, вис-

ловлені президентом великої американської Республіки Вільсоном, звертається до народів всього світу та до їх Високих правительств з закликом до підтримки добросусідських, дружніх, приязних зносин з українським народом, Українською Народною Республікою... яка вже готова і зараз відповідно прийняти представників інших правительств і натомість послати своїх» [9]. Отже, головним принципом діяльності УНР часів Директорії під керівництвом С. Петлюри був політичний реалізм та прагнення підпорядкувати міжнародні відносини України основному завданню – забезпечити її незалежність. Про це виразно висловився В. Косик у своєму дослідженні «Зовнішня політика Симона Петлюри». Він, зокрема, писав: «Можна вказати на характеристичні риси закордонної політики С. Петлюри. Їх є декілька: а) безкомпромісова збройна боротьба за самостійність України проти всіх зовнішніх ворогів цієї самостійності; б) відсутність тенденцій до федералізму; в) відмова договорюватися з росіянами (червоними і білими), якщо вони не визнають самостійності України; г) устремління до зговорення з іншими сусідами... щоб виграти вищезгадану боротьбу за самостійність» [10]. Поміж сусідніх країн особливу увагу надавали Румунії. Директорія вирішила не ускладнювати своїх відносин із цією країною, тому її керівники замовчували бессарабське та буковинське питання під час налагодження українсько-румунських відносин і фактично погодилися на таку реальність, сподіваючись на підтримку Румунії в утвердженні УНР на міжнародній арені. Так, із 20 грудня 1918 до 7 січня 1919 року в Бухаресті, куди після завершення Першої світової війни повернувся король Фердинанд I та румунський уряд, перебував знаний тоді в Україні науковець і політичний діяч К. Мацієвич, який очолював українську делегацію в складі В. Прокоповича, І. Феценка-Чопівського, А. Марголіна та Ю. Соколовського [11]. Вони провели низку важливих зустрічей із провідними політиками Румунії й Антанти, а К. Мацієвич дав інтерв'ю впливовій румунській газеті «Дачія». На перемовинах було висловлено запевнення в тому, що Бухарест підтримуватиме прагнення України стати незалежною державою на майбутній Паризькій мирній конференції, водночас Румунія не втручатиметься у внутрішні справи УНР, а з боку представників Антанти – що вона враховуватиме агресивні плани Росії щодо Румунії [12].

На початку 1919 року, із посиленням військової агресії радянської Росії проти УНР, а також із поглибленням протистояння з Польщею на західноукраїнських землях, вище українське керівництво стало розглядати Румунію як важливого партнера, на якого покладало великі надії щодо отримання військової, матеріально-технічної та дипломатичної допомоги. Тому Надзвичайну дипломатичну місію УНР у Румунії було сформовано однією з перших – 6 січня 1919 року. Її очолив відомий дипломат і журналіст, який уже плідно працював у Швейцарії, – Ю. Гасенко. З огляду

на нову роль, яку відводили Румунії, було вирішено у відносинах із цією країною відійти від політики конфронтації, розпочати діалог щодо налагодження партнерських взаємин та на деякий час зняти питання щодо Бессарабії й Північної Буковини, які анексувала Румунія [13].

У зв'язку з геополітичною ситуацією в регіоні, що дедалі ускладнювалася, а також через пряму підтримку з боку «червоної» Москви процесу створення радянського режиму Бели Куна в Угорщині румунська сторона також усвідомлювала загрозу для своєї територіальної цілісності в тому разі, якби більшовикам удалось подолати опір УНР, тому зацікавлено йшла на переговори та співпрацю з Києвом. Як згодом писав Міністр закордонних справ УНР в екзилі О. Шульгин, лідер Національної ліберальної партії Румунії Йонел Братіану, ставши наприкінці 1918 року Головою Ради міністрів Королівства Румунія, співчував боротьбі українського народу за незалежність [14]. Бухарест розглядав тоді Україну як реальну буферну зону та форпост у стриманні більшовицької навали зі сходу. Тому навіть усупереч позиції Антанти, яка не визнавала незалежності України та членом якої Румунія повторно стала за день до завершення Першої світової війни, румунське політичне керівництво виявилось гнучким у процесі розбудови відносин з УНР. За таких сприятливих умов 16 січня 1919 року румунську столицю відвідав уже призначений керівником НДМ УНР періоду Директорії Ю. Гасенко, якому румунська проблематика була відома – у Києві він працював із військовополоненими австро-угорської армії румунського походження, для яких підтримав, зокрема, видання газети «Роминія Марє» («Велика Румунія») [15].

Директорія ухвалила постанову про штат Надзвичайної дипломатичної місії 9 січня 1919 року. До неї мали належати голова, радник, секретар, двоє військових аташе, двоє урядовців для доручень – загалом сім штатних одиниць [16]. Саме ця постанова стала головною організаційно-правовою базою для фундації дипломатичного представництва Директорії. Тож 25 січня 1919 року Надзвичайна дипломатична місія УНР періоду Директорії виїхала до Румунії. Згідно із затвердженим штатним розкладом до складу нової НДМ УНР у Румунії увійшли: голова Ю. Гасенко, радник В. Пісняченко, секретар В. Онацевич, аташе В. Медзянковський [17] та Ю. Білець, урядовці О. Кравець, П. Коломак і Танченко, друкарка Пархоменко. Керівнику місії було доручено передати Кабінету міністрів Королівства Румунія ноту Директорії УНР «До народів всього світу та їх правительств» про зміну політичного режиму в Україні. У додатковому листі Міністра закордонних справ УНР В. Чехівського до Ю. Гасенка, надісланому до Бухареста наприкінці січня 1919 року, йшлося «про непорушення добросусідських відносин між Україною та Румунією» та уникнення «всього того, що цим відносинам пошкодити може». Міністр також застерігав від усього, «що може шкодити

відносинам України та її сусідів в час нашого державного будівництва». В. Чехівський зорієнтував Голову Надзвичайної дипломатичної місії УНР і про принципову позицію України щодо Румунії, а саме: «Наша влада як центральна, так і місцева вживала та вживає всіх заходів аби [...] уникнути всіх непорозумінь та сохранили добросусідські відносини між Румунією та Нашою Державою». Заради цього Київ пішов на безпрецедентний крок, який із можна сприймати як виявлення національної зради – у січні 1919 року прикордонники УНР впустили на територію України 4 тис. учасників Хотинського антирумунського повстання та 50 тис. біженців із Північної Бессарабії, але, на вимогу румунів, озброїли повстанців та всіх інтернували всередині країни, подалі від кордону з Румунією [18]. У відповідь, писав Міністр закордонних справ УНР, «Румунський Уряд в відповідних нотах виявив своє задоволення тими засобами, які вжиті нашим урядом, підкреслив і своє бажання підтримувати добросусідські відносини» [19]. Отже, цей короткий фрагмент листа В. Чехівського до Ю. Гасенка влучно характеризує специфіку «добросусідських відносин», які склалися між УНР та Королівською Румунією на початку 1919 року, що є принципово важливим для розуміння сутності українсько-румунської взаємодії упродовж усього періоду діяльності Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Бухаресті – до її закриття в 1923 році.

Проте діяльність першої НДМ УНР у Румунії на початку 1919 року розгорталась у надзвичайно складних воєнно-політичних умовах. Ситуацію з Південною українською армією в північно-одеських степах у січні – березні 1919-го ускладнювало щодень більше оточення зі сходу більшовицькими військами, а з півдня – Добровольчою армією Денікіна. Як наслідок, на початку квітня 1919 року червоні відрізали від основних українських сил Запорізький корпус, Південно-Східну та Південну групи військ Східного фронту Армії УНР, і ті були вимушені відступати в напрямку Дністра, після чого перейти на територію Румунії, а звідти передислокуватися в Галичину й, об'єднавшись з основними українськими військами, далі боротися проти Червоної армії.

Така перспектива перетворювала українську дипломатичну місію в Бухаресті на плацдарм жвавого обстоювання національних інтересів України, адже туди почастишали візити представників Армії УНР для проведення переговорів із румунською владою. Зі свого боку, Ю. Гасенко та військовий аташат у складі дипломатичної місії упродовж лютого – березня 1919 року систематично інформували Київ про те, що румунська влада не поспішала з наданням очікуваного дозволу на прохід частин Армії УНР через територію Румунії на північ. Румунський уряд побоювався, що перехід озброєних українських частин через Бессарабію міг би спричинити в місцевого населення нові антирумунські виступи на кшталт Хотинського січневого повстання 1919 року.

Окрім того, Бухарест остерігався погіршення відносин із Річчю Посполитою, яка могла тлумачити пропуск українських військ у Галичину як недружній до себе акт, оскільки поляки саме вели напружену боротьбу проти Української галицької армії (УГА). У цьому контексті керівнику НДМ УНР у Бухаресті довелося докладати чимало зусиль, аби нейтралізувати дипломатичні демарші голови військової місії Речі Посполитої в Румунії генерала Лямезана, який закликав румунське військо та політичне керівництво не допустити перевезення частин Армії УНР через Бессарабію до Галичини [20], де тривала активна фаза польсько-української війни.

Із проханням про допомогу в цій війні з боку Румунії протягом березня – квітня 1919 року в Бухаресті перебувала спеціальна дипломатична місія Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР; за тодішніми нормами правопису: Західно-Українська Народня Республіка) у складі доктора наук С. Витвицького, професора Г. Тимощука, експерта-професора С. Цуркановича та перекладача О. Кульчицького – усього 15 людей. Місія вела переговори з Міністром закордонних справ Румунії того часу Й. Бретіану та керівником французької військової місії в Румунії генералом А. Бертело щодо Буковини (домовившись про те, що її подальшу долю вирішить Паризька мирна конференція), недопущення румунської окупації Східної Галичини (це ставало можливим з огляду на неодноразові вимоги польської сторони), а також спільних дій проти більшовиків [21]. Усвідомлюючи, що Румунія – опосередкована союзниця Польщі й повністю залежна від Антанти, галицький уряд постійно наголошував на тому, що не вважає Румунію ворожою стороною за умови взаємного визнання нейтралітету. Окрім того, згода Антанти на польську окупацію Східної Галичини та неподолані напружені відносини між Головним отаманом УНР Симоном Петлюрою й експрезидентом ЗУНР Євгеном Петрушевичем спонукали останнього до думки про еміграцію уряду Західної області УНР (ЗОУНР) та Української галицької армії до Румунії. Лише після того, як румунська сторона, побоюючись присутності великої кількості вояків УГА на своїй території, відмовилася пропустити Галицьку армію у своїх тодішніх межах [22], Є. Петрушевич був змушений шукати порятунку за Збручем та реально об'єднатися з УНР.

Треба також брати до уваги той факт, що, в уявленні Бухареста, допомога Армії УНР могла призвести до агресії з боку Москви, що потребувала будь-якого приводу, аби вторгнутись у Румунію та прокласти собі шлях через її територію до радянської Угорщини [23]. Проти планів УНР щодо транспортування власних військових підрозділів та амуніції через Румунію активно виступало й білогвардійське командування, яке працювало з представниками країн Антанти як у європейських столицях, так і в Бухаресті.

Усе це ускладнювало роботу НДМ УНР у Румунії, створюючи напружену ситуацію у відносинах із вищим керівництвом країни акредитації, а також звужуючи вплив та можливості маневру української дипломатичної місії.

Але й за таких несприятливих умов Ю. Гасенко, члени військового аташату В. Медзянковський та Ю. Білець, а також голова української торговельної місії в Румунії А. Стрижевський робили все можливе, щоби влада Королівства Румунія схвалила транзиткування залізничними шляхами Бессарабії підрозділів Армії УНР та їхнього військового й санітарного майна. Зокрема, за сприяння української дипломатичної місії впродовж березня – травня 1919 року в Бухаресті й на території тодішньої Румунії з особливими дорученнями уряду з Києва чи командування Запорізького корпусу, Південно-Східної та Південної групи військ Східного фронту Армії УНР перебувала низка високих військових представників. Так, 4–7 квітня 1919 року до м. Кишинів, де був дислокований штаб 5-го Румунського корпусу, прибула українська військова делегація на чолі з командиром 8-го коша Південно-Східної групи військ генералом В. Зелінським. У своєму письмовому зверненні до Міністерства у справах війни Королівства Румунія В. Зелінський писав таке: «Оскільки Південна українська армія відрізана від Північної армії і від свого уряду, який знаходиться у Станіславові, то я уповноважений прохати румунський уряд про перепуск Південної армії з її матеріалами та запасами через терен Румунії до Галичини на приєднання до Північної української армії для боротьби проти більшовиків на тому фронті» [24]. Зі змісту звернення чітко випливає, що про жодну антипольську операцію українських військ не йшлося.

Безперечно, НДМ УНР у Бухаресті забезпечила необхідний дипломатичний супровід задля того, щоби цей важливий документ своєчасно надійшов за призначенням, дозволеними способами дбаючи й про оперативне надходження відповіді керівнику української військової делегації, що стало в пригоді: 8 квітня 1919 року Міністерство у справах війни Королівства Румунія повідомило командування Південного угруповання Армії УНР, що, «незважаючи на все бажання» [25], румунська сторона може пропустити до Галичини лише ешелони з військовим, санітарним і господарським майном.

Оскільки така відповідь Бухареста не влаштувала повністю українську сторону, яка потребувала тотальної евакуації військ через Бессарабію на північ, то впродовж 9–12 квітня 1919 року, в умовах загрози реального оточення українських військ у районі Роздільне – Тирасполь, Ю. Гасенко та інші члени НДМ УНР у Румунії були безпосередньо задіяні в інтенсивному листуванні між командуванням Південного угруповання Армії УНР та румунським Міністерством у справах війни щодо отримання відповідного дозволу. Тож 12 квітня НДМ УНР у Бухаресті забезпечила дипло-

матичний супровід безпрецедентного за своїм змістом звернення до румунської сторони командувача Південного угруповання армії Директорії В. Змієнка. В обмін на отримання дозволу румунської влади щодо транспортування залізницею підрозділів Південної Армії УНР та її військового майна на північ, було запропоновано згоду з українського боку на спільну з румунськими силами боротьбу проти Червоної армії. «Якщо зі стратегічних міркувань, – писав у своєму зверненні до офіційного Бухареста В. Змієнко, – визнано буде необхідним вести боротьбу з більшовиками на правому березі Дністра, то війська української армії готові зайняти й обороняти будь-який сектор фронту поруч з військами Румунії та взагалі Антанти» [26]. Отже, українська сторона вперше ініціювала можливість реалізації воєнного союзу між Армією УНР та збройними силами Королівства Румунія, спрямованого проти військового наступу радянської Росії. Такий союз, нехай і ситуативний, однозначно міг би не лише зупинити більшовицьку навалу в південно-західному напрямку, а й заблокувати військову допомогу Москви радянській Угорщині. На жаль, румунське керівництво, побоюючись повстанського руху в Бессарабії, і цього разу не підтримало українську пропозицію. Передбачивши таку негативну відповідь офіційного Бухареста, командувач Південного угруповання армії Директорії В. Змієнко запропонував румунам альтернативний варіант, а саме: «Якщо з політичних міркувань румунський уряд знайде неможливим боротьбу українських військ поруч з румунськими на лінії Дністра, то пропонується, зважаючи на важке становище як у стратегічному, так і в політичному і моральному відношеннях, перекинути південну українську армію, не порушуючи її боездатності, з району Тирасполя до району Кам'янця-Подільського для подальшої боротьби армії з більшовиками на терені України» [27]. Отож удруге чітко акцентовано на тому, що про жодні антипольські бойові дії не могло бути й мови, адже кінцевий район передислокації військ був віддалений від тодішньої лінії українсько-польського протистояння. Але позиція Бухареста залишалася незмінною, про що офіційно повідомив начальник генерального штабу Збройних сил Королівства Румунія генерал К. Презан [28].

Тоді, 14 квітня 1919 року, за розпорядженням В. Змієнка до Кишинєва, де постійно перебував один із членів військового аташату НДМ УНР у Бухаресті, прибула нова українська військова делегація на чолі з полковником Є. Мешковським для проведення додаткових переговорів зі штабом 5-го Румунського корпусу, який очолював полковник Флореску. Водночас у Тирасполі українська військова делегація під керівництвом командира 8-го коша Південно-Східної групи військ генерала В. Зелінського й далі вела аналогічні переговори з тими представниками штабу 5-го Румунського корпусу, які перебували поруч із лінією протистояння з більшовиками.

Оскільки ситуація українських військ на антибільшовицькому фронті в середині квітня 1919 року погіршилася, до справи взялися й військові представники Антанти, які також побоювалися, що Червона армія перетне Дністер. У цьому контексті головний представник військового командування Антанти в Румунії генерал Л. Франше д'Еспере порекомендував румунському керівництву підтримати неодноразові прохання з боку Південного угруповання Армії УНР надати дозвіл на її транзиткування територією Бессарабії на північ, що уважно контролювала українська дипломатична місія в Бухаресті.

Як наслідок, 14 квітня 1919 року начальник генерального штабу збройних сил Королівства Румунія генерал К. Презан телеграфом із Бухареста доручив комендантові тигінського сектора (нині м. Бендери в Республіці Молдова) генералу К. Шербеску пристати на пропозицію українського генерала В. Зелінського. Останній важко погодився на роззброєння евакуйованих підрозділів Армії УНР та їхнє транспортування під повним контролем румунської охорони. У своєму повідомленні командуванню Південного угруповання Армії УНР В. Зелінський писав, що «вважаю вимушеним погодитися на запропоновані умови, щоб отримати можливість почати негайно транспортування скупчених на лінії Кучурган–Тирасполь численних наших потягів із майном» [29]. Командування Південного угруповання Армії УНР схвалило пропозицію В. Зелінського, доручивши йому негайно повідомити про це румунську сторону. Наприкінці дня 14 квітня 1919 року румунський генерал К. Шербеску отримав письмове повідомлення від В. Зелінського, у якому, зокрема, було зазначено: «При цьому звертаюся до Вас і до командира 5-го корпусу з наполегливим проханням розпочати негайну евакуацію потягів з майном, не затримуючи їх у Бендерах для точної реєстрації, з огляду на натиск ворога на фронті, а також допомогти нам у забезпеченні дровами паротягів та фуражем коней, дозволивши закупівлю таких у межах Румунії» [30]. Тобто В. Зелінський наголошував на готовності українських військ до коректного перетину території тодішньої Румунії, розраховуючи на розуміння та допомогу з румунського боку, і це заклало основу для можливої тіснішої взаємодії між Армією УНР та збройними силами Королівства Румунія в спільному антибільшовицькому протистоянні. Зрештою, 16–17 квітня 1919 року українські частини успішно перейшли Дністер і опинилися на території Румунії. Також удалося без особливих утрат переправити 90 локомотивів, 3 тис. вагонів, 10 аеропланів, понад 4 тис. коней, 120 гармат, 200 кулеметів, 56 автомобілів і чимало іншого майна й озброєння [31].

Зі свого боку, румунська влада на той момент також не відкидала ймовірності використання евакуйованих підрозділів Армії УНР для відсічі в разі можливого вторгнення Червоної армії в Бессарабію. Командувач Україн-

ського фронту Червоної армії В. Антонов-Овсієнко ще від 14 березня 1919 року оприлюднив наказ [32], який передбачав, що більшовицькі війська досягнуть Дністра. І 27 травня того самого року підрозділи червоноармійців таки перетнули Дністер, тимчасово окупувавши м. Бендери [33].

Але військово-політична ситуація в регіоні швидко змінювалась і плани Москви навесні 1919 року дістатися радянської Угорщини територією Румунії було зірвано, зокрема через антибільшовицькі повстання отамана Н. Григор'єва в тилу червоних.

Користуючись нагодою, румунська сторона, пропустивши територією Бессарабії роззброєні частини Південного угруповання Армії УНР – понад 11 тис. вояків [34], – вирішила арештувати їхнє військо, санітарне та господарське майно. Унаслідок цього евакуйовані українські війська, діставшись на початку травня 1919 року Галичини та Кам'янець-Подільського, повністю позбулися власного озброєння, тилового забезпечення й амуніції. До рук румунів потрапили зазначені вище 90 українських локомотивів, 3 тис. вагонів із військовим і господарським майном, а також 4 санітарних та 1 інженерний потяг із ремонтною майстернею, спеціально пристосований для авіазагону потяг із 54 вагонами, 2 радіостанції, 10 аеропланів, 56 автомобілів, 120 гармат, 200 кулеметів, 300 револьверів, 4298 коней, 12 тис. гарматних снарядів, 12 тис. рушниць, 2 млн рушничних набоїв [35] тощо. Декілька десятків частин ешелонів та окремих вагонів із другорядним санітарним і господарським майном довелося підірвати, а міст через Дністер після завершення евакуації до Бессарабії було висаджено в повітря.

Щоби розв'язати питання про повернення такої великої кількості майна, наприкінці квітня 1919 року начальник штабу Східного фронту Армії УНР полковник Є. Мешковський прибув до Бухареста, звідки 29 квітня, за сприянням НДМ УНР, надіслав ноту голові військової місії Речі Посполитої в Румунії генералові Лямезану, якою гарантував, що підрозділи Південного угруповання Армії УНР «в жодному разі не не буде використано для боротьби з поляками на жодному з фронтів», ще раз акцентуючи на тому, що вони «будуть спрямовані для боротьби виключно з більшовиками» [36].

Водночас Є. Мешковський, у тісній співпраці з Ю. Гасенком та А. Стрижевським, активно відступав право на арештоване українське майно не лише перед повноважними органами влади Королівства Румунія, а й під час контактів із представниками Антанти, акредитованими тоді в Бухаресті. Унаслідок проведеної роботи голови дипломатичних місій США та Франції, усвідомлюючи роль Армії УНР у реальному протистоянні більшовицькій навалі, румунське керівництво врешті згодилося повернути українській стороні затримане військо, санітарне та господарське майно. Але, погодившись на такий крок, Бухарест висунув умову: українські

війська мусять остаточно покинути територію Румунії. Для організації роботи на місці до Кишинева виїхав начальник артилерії збройних сил Королівства Румунія генерал Е. Григореску, що можна було б тлумачити як черговий знак доброї волі з боку румунської влади.

Проте справа не зрушилася з місця насамперед через активність польської сторони. У зв'язку з цим Директорія УНР, яка перебувала в Кам'янці-Подільському, створила спеціальну військову місію з питань повернення військового майна на чолі з генералом В. Зелінським «з метою повернення всього майна, зброї, технічних матеріалів, залізничних составів і іншого, яке залишилось на території Румунії» [37].

У травні 1919 року виникли нові умови для активізації польсько-румунського зближення, спрямованого проти УНР та її армії. На додаток до попередніх вимог польського генерала Лямезана до румунської влади не допустити перевезення військових частин та майна Армії УНР через Бессарабію до Галичини, після арешту румунами майна в українському війську активно поширювали провокаційні чутки про те, що, на вимогу тієї самої Польщі, румунська сторона може піти на інтернування підрозділів, які ще не встигли покинути меж тодішньої Румунії. Для перевірки таких чуток командувач Південного угруповання армії Директорії В. Змієнко звернувся до командування 5-го Румунського корпусу з проханням спростувати або підтвердити їх, бо ті «викликають хвилювання в наших військах» [38]. Отримана відповідь виявилася подвійного змісту: було зазначено, що Румунія підтримує добросусідські відносини з Польщею, але прагне встановити аналогічні відносини й з Українською Народною Республікою заради спільного протистояння більшовицькій Росії [39].

Незабаром же окреслилися справжні наміри Румунії: наприкінці травня 1919 року виникла реальна загроза вторгнення більшовицьких військ у Галичину для досягнення меж радянської Угорщини Бели Куна, через що Варшава пішла на швидке військово-політичне зближення з Бухарестом, запропонувавши об'єднання сил для протистояння Червоній армії в Галичині. Уперше питання щодо антибільшовицького польсько-румунського союзу «з метою окупації південної частини Галичини» порушив тодішній Прем'єр-міністр Речі Посполитої І. Падеревський під час зустрічей із Головою Ради міністрів Королівства Румунія Й. Бретіану в межах Паризької мирної конференції навесні 1919 р. [40]. Унаслідок досягнутих домовленостей, на виконання наказу начальника генерального штабу збройних сил Королівства Румунія генерала К. Презана за № 1195 від 22 травня 1919 року, командувач 8-ї піхотної дивізії генерал Я. Задік увів румунські війська до Південної Галичини, окупувавши її до населеного пункту Надвірна включно [41]. Сам Є. Петрушевич, обираючи між більшою загрозою з боку Польщі та меншою з боку Румунії, погодився на тимчасову

присутність румунських військ у Покутті до остаточного вирішення долі Східної Галичини, сподіваючись так її врятувати від польського захоплення. У цьому контексті експрезидент ЗУНР у листі до Міністра в справах війни Королівства Румунія генерала Е. Григореску писав таке: «З причини, що польські війська при занятті Східної Галичини допускаються грубих надужить супроти українського цивільного населення, натомість Королівські Румунські війська на Покутті поводяться з українським населенням дуже людяно», – і просив, «щоби Висока Команда Королівських Румунських військ на Покутті зволила на зайнятих собою частях Галичини свої війська аж до часу остаточного вирішення політичної судьби Східної Галичини» [42]. Але румунська окупація Покуття не обійшлася без проблем: зважаючи на те що генерал К. Презан вимагав від Я. Задіка не вступати в бойові дії з підрозділами Української галицької армії заради «збереження відносин співробітництва» [43] з УНР, а Державний секретаріат ЗУНР розпорядився командуванню Галицької армії залишити займану територію й не чинити румунам опір, таки не обійшлося без прямої конфронтації між окупантами та вояками УГА, унаслідок чого 6 її офіцерів та 365 солдатів було взято в полон та інтерновано в румунському місті Ботошань [44]. 5 червня 1919 року в с. Жаб'я на Коломийщині румунські прикордонники заарештували полковника легіону Українських січових стрільців, австрійського архієпископа (ерцгерцога) Вільгельма Габсбурга [45], відомого поміж українців як Василь Вишиваний – палкий борець за незалежність України. Разом з оточенням його відвезли до Бухареста, де він до вересня перебував у розпорядженні генерального штабу Збройних сил Королівства Румунія. Паралельно з прямою окупацією Покуття румунська влада сприяла безперешкодній передислокації зі своєї території до Галичини польської дивізії генерала Л. Желіговського, яка раніше воювала з більшовиками під Одесою, що неабияк підсилило польську армію в її наступі на позиції Української галицької армії.

Такі кроки румунського уряду в середовищі українського політичного проводу сприйняли негативно, однак оточення С. Петлюри не бажало в тій військовій та міжнародно-політичній ситуації йти на загострення відносин із Румунським королівством і тому відмовилося від будь-яких протестів і конфронтацій.

Проте свою рішучо негативну позицію проти румунської окупації Південної Галичини висловив Ю. Гасенко, який заявив протест румунському уряду й неочікувано оголосив про розрив дипломатичних відносин між УНР і Румунією. Полковник Є. Мешковський та голова української торговельної місії в Румунії А. Стрижевський робили все можливе, щоби не загострювати відносин із країною акредитації, хоча б до повного повернення багатомільйонного військового майна Армії УНР. Але Ю. Гасенко

виявився несхитним у своєму рішенні, яке він ухвалив без погодження з урядом УНР, тимчасово розквартированим у Кам'янці-Подільському. Такий непродуманий та невинуватий демарш Голови НДМ УНР Румунії вкрай негативно вплинув на ставлення Румунії до України й унеможливив тоді повернення військового майна. Сам Ю. Гасенко емігрував до Швейцарії, де він раніше був послом, а майже всі члени НДМ УНР у Бухаресті, крім А. Стрижевського, який залишився як голова торговельної місії Директорії в Румунії, виїхали до України [46]. Як наслідок, українсько-румунські відносини опинилися під загрозою.

Але нерозв'язаним залишалося питання щодо повернення на початку травня 1919 року військового майна Південного угруповання Армії УНР, виведення румунських військ із Галичини та можливе отримання від Румунії військово-матеріальної допомоги для протистояння навалі більшовицької армії.

Тому 15 червня 1919 року на засіданні Ради народних міністрів УНР у Кам'янці-Подільському було вирішено направити до Бухареста як нового Голову Надзвичайної дипломатичної місії Української Народної Республіки в Румунії досвідченого політика, ексміністра закордонних справ УНР в уряді С. Остапенка – К. Мацієвича. Він сформував потужну команду співробітників місії: до її складу увійшли радник І. Фещенко-Чопівський, секретарі Л. Геркен, М. Любимський та Ф. Буткевич, військовий аташе генерал-полковник С. Дельвіг, полковник Д. Антончук, капітан Я. Чайковський, завідувач пресслужби Д. Маєр-Михальський, урядовці О. Кравець, П. Коломак та Л. Чопівський, два консули, а також вільнонаймані службовці – водій К. Рафалович, механік А. Червінський, вістовий І. Убович – усього 17 людей [47]. Це була найчисельніша та найпрофесійніша дипломатична місія УНР у Румунії.

До прибуття К. Мацієвича до Бухареста, за браком там української дипломатичної місії, в українсько-румунських відносинах виникла комунікативна пауза, яку прагнув заповнити сам С. Петлюра. Тож 26 червня 1919 року він звернувся до румунської сторони з проханням повернути належне українській армії військове майно. Нагадуючи про те, що Південна Армія УНР «примушена була силою обставин перейти Бессарабію і залишити зброю румунам» та висловлюючи надію на те, що «позитивне вирішення цієї справи з боку Румунського Головного Командування буде початком самих приятних і дружніх відносин обох сусідніх держав – України і Румунії», він, зокрема, писав: «Маючи на увазі, що дальніші операції можуть бути успішні лише по задоволенню самих необхідних потреб армії в амуніції і зброї, а, з другого боку, гадаючи, що Румунське Командування, яке також провадить боротьбу з більшовиками, заінтересоване в успіху операції української армії, я звертаюсь до Головного Румунського Командування з проханням якомога скоріше задовольнити потреби у зброї й амуніції української армії» [48].

С. Петлюра також повідомляв про відрядження до Румунії, де вже перебувала спеціальна військова місія з питань повернення військового майна на чолі з генералом В. Зелінським, додаткових уповноважених, щоби прискорити розв'язання цієї нагальної проблеми.

Тож 19 липня 1919 року новопризначений Голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР доби Директорії К. Мацієвич у супроводі військового аташе генерал-полковника С. Дельвіга, радника І. Феценка-Чопівського, полковника Д. Антончука та капітана Я. Чайковського доїхали до Чернівців, звідки того самого дня відправилися до Бухареста, куди прибули 20 липня 1919 року [49]. Невдовзі, 26 липня, голова місії вручив Вірчі грамоти голові ради румунського уряду, що свідчило про зацікавленість румунської сторони у відновленні повноцінних дипломатичних відносин із сусідньою Україною. Під час церемонії К. Мацієвич передав розгорнутий «Меморандум щодо українського питання» французькою мовою; його підписали і К. Мацієвич, і С. Дельвіг як представник Генерального штабу Армії УНР. Документ містив актуальні питання про історію та тогочасні українсько-румунські відносини, а також ґрунтовний виклад погляду української сторони на ситуацію в регіоні та відносини України з Польщею й Росією. Це був попередньо домовлений із вищим українським політичним і військовим керівництвом крок К. Мацієвича: із моменту призначення на посаду Голови НДМ у Румунії та до відбуття до Бухареста він мав понад місяць, що уможливлювало погодження тексту меморандуму з усіма повноважними чиновниками УНР, передусім із С. Петлюрою, який за місяць до передавання документа румунській стороні офіційно висловився за встановлення «самих приятних і дружніх відносин обох сусідніх держав – України і Румунії». меморандум було передано румунській владі всього через тиждень після прибуття К. Мацієвича до Бухареста, і зрозуміло, що підготувати такий змістовний документ за обмежений час на новому місці й у нових умовах було майже неможливо. Тому є підстави вважати, що його розробили заздалегідь для швидкого перетворення Румунії на ситуативного союзника УНР і отримання, нарешті, від цієї країни реальної військової та логістичної допомоги для української армії задля протистояння новій хвилі більшовицької агресії.

Саме з цих міркувань у меморандумі було окреслено головне завдання НДМ УНР у Бухаресті на той складний із військового та політичного поглядів час: «Встановити найдружніші відносини між Румунією та Україною, засновані на принципі взаємного неутручання у внутрішнє життя обох держав. Український уряд заявляє про те, що жодним чином не бажає обговорювати питання щодо сучасного кордону між двома державами, вважаючи Дністер остаточним кордоном між ними та прагнучи встановити на цьому кордоні найкращі сусідські відносини» [50].

Окрім цього, у документі було прописано й інші актуальні тоді напрями зовнішньої політики УНР, до реалізації яких долучалася НДМ у Бухаресті та К. Мацієвич як ексміністр закордонних справ і досвідчений дипломат, а саме: Україна висловила готовність укласти угоду з Польщею, «другом Румунії», загальною метою якої було би припинення ворожнечі між двома країнами та визнання кордонів, визначених на Паризькій мирній конференції; Румунію розглядали як платформу для проведення переговорів із державами Антанти задля «постійного постачання та організації армії», а також як країну для отримання військового спорядження, зокрема гармат, рушниць і патронів; НДМ у Бухаресті підтверджувала готовність сприяти акредитації при Генеральному штабі Армії УНР офіційних військових представників Румунії, країн Антанти та Польщі, а також висловлювалася за встановлення торговельно-економічних відносин між двома країнами. Наприкінці меморандуму НДМ привертала увагу румунської сторони до «більшовицької проблеми», влучно акцентуючи на «загрозу знову розорити Україну, внаслідок чого всі прикордонні держави з більшовиками, насамперед Румунія та Польща, повинні будуть отримати удар, який стримувався і стримується супротивом українського народу» [51].

Румунська сторона належно оцінила таку безпрецедентну відкритість УНР до співпраці з Бухарестом, зумовлену складною військово-політичною ситуацією оточеної тоді зусібч України. Рада міністрів Королівства Румунія на чолі з Й. Бретіану розпорядилася зміцнити військово-політичні відносини з Директорією як у двосторонньому форматі, так і на міжнародному рівні. Першим кроком у цьому напрямі стало відрядження, починаючи із 6 серпня 1919 року, до Кам'янця-Подільського – тодішньої тимчасової столиці УНР – начальника канцелярії Міністра у справах війни Королівства Румунія, полковника Вінтеша. Як офіційний представник Бухареста, він мав за мету проведення двосторонніх переговорів задля зміцнення дружніх відносин між двома країнами. На другий день після прибуття за призначенням Високого представника Королівства Румунія прийняв Головний отаман С. Петлюра. Конкретним результатом проведеної роботи, як К. Мацієвича, С. Дельвіга й А. Стрижевського в Бухаресті, так і полковника Вінтеша в Кам'янці-Подільському, став початок постачання з Румунії партій зброї, військового спорядження та санітарного майна для потреб Армії УНР: перша з них прибула до Кам'янця-Подільського 30 серпня 1919 року (600 снарядів і 300 тис. рушничних набоїв), друга – 19 вересня (2,6 тис. снарядів та 600 тис. рушничних набоїв), третя – 21 жовтня (1,2 тис. снарядів і 480 тис. рушничних набоїв). Окрім цього, 19 вересня С. Петлюра разом із новопризначеним посланцем Міністерства у справах війни Королівства Румунія при Директорії майором Ледорхом оглянули в районі м. Атаки на Дністрі додатково отримане з Румунії санітарне майно та військове спорядження [52].

Маловідомо в Україні те, яку роль НДМ УНР у Бухаресті відіграла в поверненні восени 1918 року на батьківщину інтернованого в Румунії полковника легіону Українських січових стрільців В. Вишиваного (В. Габсбурга). Після того як румунські прикордонники арештували його під Коломиєю, він був допитаний у Бухаресті та інтернований у монастирі Келдерушань (приблизно 25 км на північ від румунської столиці), де перебував до вересня 1919 року. Підтримуючи з ним контакти, українська НДМ порушила перед румунською владою питання щодо передавання В. Вишиваного урядові УНР у Кам'янці-Подільському для подальшого проходження військової служби. Отож 3 вересня 1919 року В. Вишиваний виїхав до Чернівців, звідти – до залізничної станції Ларга (нині в однойменному селі Бричанського району Республіки Молдова), а 6 вересня перетнув Дністер через прикордонний пункт Атаки [53]. До листопада 1919 року служив на різних посадах в Армії УНР. Проте несприятлива політична та військова кон'юнктура, що склалася в листопаді 1919 року в боротьбі з більшовиками та у відносинах із білогвардійцями й поляками, примусила не лише В. Вишиваного, а й Є. Петрушевича з частиною членів свого уряду та військових командирів 21 листопада 1919 року покинути Україну й звернутися до румунської сторони з проханням про надання тимчасового політичного притулку. За цих обставин НДМ УНР у Бухаресті, куди прибули Є. Петрушевич та В. Вишиваний у супроводі 61 офіцера та ексчленів уряду ЗУНР, активно долучилася до врегулювання статусу українських політичних і військових біженців [54], забезпечивши їх усім та організувавши насамкінець емігрування через тодішню Чехословаччину й Угорщину до Відня.

Щодо міжнародного аспекту тодішніх українсько-румунських відносин треба зазначити, що у вересні 1919 року в умовах оточення УНР не лише червоною, а й білогвардійською арміями, український уряд став активно налагоджувати зв'язки з тими країнами, які не були зацікавлені у відродженні «великої Росії». Серед таких держав фігурувала й Румунія, оскільки Бухарест усвідомлював, що в разі перемоги Білої армії генерала Денікіна Москва неодмінно порушуватиме питання про повернення Бессарабії. Цим скористався новопризначений Міністр закордонних справ УНР А. Лівницький, який своїм циркулярним листом від 18 вересня 1919 року до українських закордонних дипломатичних місій давав їм доручення налагодити тісні відносини з представництвами Румунії у відповідних країнах заради отримання політичної, військової та матеріальної допомоги з боку Бухареста. Водночас уряд УНР був готовий на деякий час забути про румунську інкорпорацію Бессарабії та Буковини в 1918 році, конфіскацію військового, санітарного та господарського майна Південної групи Армії УНР у травні 1919 року та румунську окупацію Покуття в травні-

серпні того самого року. Своєю активністю в налагодженні дипломатичних контактів із румунськими представництвами за кордоном вирізнився колишній посланець УНР доби Центральної Ради в Бухаресті М. Василько, буковинець за походженням. У 1919 році, ще українським послом у Відні, а пізніше й у Берні, він установив тісні дружні відносини з румунськими посольствами в Австрії та Швейцарії. За його сприяння Міністерство закордонних справ Королівства Румунія стверджувало, що УНР може розраховувати на визнання державного суверенітету та підтримку, щоправда, за умови позитивного для Бухареста розв'язання проблеми Бессарабії та Буковини. А втім, у листах до С. Петлюри М. Василько наполегливо пропонував йому схилити на свій бік Румунію, Польщу та Чехословаччину [55]. Зі свого боку, Голова НДМ УНР у Бухаресті К. Мацієвич доповідав Міністерству закордонних справ УНР, що Румунія прихильно ставиться до України й готова надати їй військову та фінансову допомогу, але на перешкоді стояла тоді антиукраїнська політика Речі Посполитої. Хоча й Варшава, і Бухарест позитивно оцінювали збройну боротьбу українського народу проти більшовицької та білогвардійської Росії.

Отже, зусиллями членів Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Королівстві Румунія, а також українських дипломатів в інших країнах, 1919 року офіційний Бухарест вдалося схилити до визнання Української Народної Республіки, щоправда, через відмову від претензій на Бессарабію й Буковину попередніх українських урядів.

Особливістю діяльності НДМ УНР доби Директорії в Бухаресті на чолі з К. Мацієвичем 1919 року було те, що вона налагодила небувалі до того часу приятні відносини з румунською офіційною владою та користувалася максимально можливою підтримкою з боку Бухареста. К. Мацієвичу та членам української дипломатичної місії створили сприятливі умови для представлення інтересів УНР у Румунії та – через акредитованих у Бухаресті закордонних дипломатів – у світі. Українські дипломати мали змогу без обмежень працювати з румунською пресою та широкою публікою країни акредитації, а також систематично й безперешкодно інформувати український уряд про політичні події та процеси, що тоді відбувалися в Румунії та навколо неї. Крім цього, для потреб Надзвичайної дипломатичної місії Директорії в центрі Бухареста, на вул. Каля Доробанцілор, 72, румунська влада виділила одне з найпрестижніших приміщень – адаптований для класичної амбасад триповерховий комплекс із подвійним в'їздом-виїздом і з просторим внутрішнім подвір'ям для приймання гостей та проведення офіційних прийомів (нині в цьому приміщенні розташоване Посольство Туреччини в Бухаресті). За оцінюванням румунських фахівців, то був найсприятливіший період розвитку українсько-румунських відносин упродовж 1917–1923 років.

Таку специфічну ситуацію пояснювало визнання де-факто в меморандумі на адресу румунського уряду, що його 26 липня 1919 року підписав К. Мацієвич, тодішнього українсько-румунського кордону, встановленого після створення Королівства Румунія 1 грудня 1918 року. Це не було випадковістю чи непередбаченим «дипломатичним інцидентом».

По-перше, починаючи із січня 1919 року в Кам'янці-Подільському діяла спільна українсько-румунська Комісія з прикордонних питань, яку очолював ексміністр закордонних справ Д. Дорошенко, і це означало, що Директорія на чолі зі С. Петлюрою визнає тогочасну лінію державного кордону між УНР та королівською Румунією.

По-друге, готовність УНР доби Директорії визнати новий українсько-румунський кордон у квітні 1919 року висловив у румунській пресі консул УНР у Кишиневі, полковник І. Мінзаренко, який, зокрема, заявив, що єдине бажання українців – це жити в дружбі з румунами, від яких вони очікують допомоги та підтримки.

По-третє, це був попередньо погоджений із С. Петлюрою крок, тобто не самодіяльність новопризначеного Голови НДМ УНР у Румунії. Той меморандум було створено, щоб отримати, нарешті, від Румунії реальну військову та логістичну допомогу задля протистояння новій хвилі тогочасної більшовицької агресії. Проте очікувана політична та військова допомога Україні, насамперед через антиукраїнську позицію Антанти, до якої Бухарест уважно прислуховувався, так і не надійшла, що, поруч із іншими чинниками, негативно позначилося на подальшій долі України.

1. Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917–1924 рр.). Документи і матеріали / упоряд. док. Андрієвська Л.В. [та ін.]. – К.: Видавництво гуманітарної літератури, 2010. – С. 164.
2. *Каптару В.* Румунсько-українські дипломатичні відносини в 1917–1923 роках // Україна–Румунія: 20 років дипломатичних зносин. – Київ; Бухарест, 2012. – С. 72.
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 2592. – Оп. 1. – Спр. 123. – Арк. 116.
4. *Glasul Bucovinei.* – Anul I. – Nr. 9. – 19 noiembrie 1918.
5. ЦДАВО України. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 22. – Арк. 5.
6. *Каптару В.* Румунсько-українські дипломатичні відносини в 1917–1923 роках. – С. 74.
7. *Головченко В.* Поза межами можливого: дипломатія УНР у боротьбі за незалежну національну державу // Україна дипломатична. – К., 2017. – Вип. XVIII. – С. 69.
8. *Сергійчук В.* Етнічні межі і державний кордон України. – К.: ПП Сергійчук М. І., 2008. – С. 309.
9. ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 1. – Спр. 66. – Арк. 2–4.
10. *Косик В.* Зовнішня політика Симона Петлюри // Симон Петлюра. Матеріали студійно-наукової конференції в Парижі (травень 1976). – Мюнхен; Париж, 1980. – С. 44.
11. *Рендюк Т.* Встановлення та розвиток українсько-румунських відносин у 1917–1923 роках: етапи та постаті // Україна дипломатична. – Вип. XIX. – Київ, 2018. – С. 108.
12. *Ucraina se reface. De vorbă cu D-I Profesor Matzievici* // Dacia. – 7 ianuarie 1919.
13. *Ковальчук М.А.* Відносини Румунії з Урядом Української Народної Республіки в 1919 р. / М. А. Ковальчук // Український історичний журнал, 4, 2010. – С. 116.
14. *Шульгин О.* Сторінки споминів (на смерть Яна Братіану) // Тризуб. – 1927. – № 46 (104). – С. 9–10.
15. Газета «Ромінія Марє» у Києві // *Radio România Internațional.* – 16.07.2014.
16. ЦДАВО України. – Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 56. – Арк. 7–8.

17. *Дацків І.Б.* Українська дипломатія (1917–1923 рр.) у контексті світової історії: монографія. – Тернопіль, 2012. – С. 339.
18. Буковина. Історичний нарис. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – С. 228–229.
19. ЦДАВО України. – Ф. 2471. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 4–5.
20. *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. // Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Ін-т Схід.-Центр. Європи. – Львів: [б.в.], 1998. – С. 369.
21. *Рендюк Т.* Встановлення та розвиток українсько-румунських відносин у 1917–1923 роках: етапи та постаті // Україна дипломатична. – 2018. – Вип. № XX. – С. 109.
22. *Тимченко Р.* Протиірччя С. Петлюри і Є. Петрушевича в умовах реалізації Акту злуки // Український історичний збірник. – 2014. – № 17. – С. 158.
23. Constantiniu F. 1919: Marea Unire în primejdie / Curierul Național. – 1 decembrie 1994.
24. ЦДАВО України. – Ф. 2249. – Оп. 1. – Спр. 2а. – Арк. 2.
25. Там само. – Спр. 19. – Арк. 2–3.
26. Там само. – Арк. 11. – Спр. 2а. – Арк. 4.
27. Там само.
28. Там само. – Арк. 23.
29. Там само. – Спр. 2а. – Арк. 9.
30. Там само. – Арк. 12.
31. *Петренко І.Є.* Політико-дипломатична діяльність українських національних урядів у Чорноморському регіоні (1917–1920 рр.): дис. ... канд. іст. наук. – К., 2016. – С. 116.
32. Директиви командования фронтов Красной армии (1917–1922): сб. док.: в 4 т. – М., 1972. – Т. II. – С. 183.
33. Constantiniu F. 1919: Marea Unire în primejdie / Curierul Național. – 1 decembrie 1994.
34. *Florin-Răzvan M.* Minoritatea ucraineană din România (1918–1940). Teză de doctorat. – București, 2011. – P. 55.
35. *Ковальчук М.А.* Відносини Румунії з Урядом Української Народної Республіки в 1919 р. – С. 120.
36. ЦДАВО України. – Ф. 2249. – Оп. 1. – Спр. 19. – Арк. 56–56 зв.
37. *Ковальчук М.А.* Відносини Румунії з Урядом Української Народної Республіки в 1919 р. // Український історичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 121.
38. ЦДАВО України. – Ф. 2249. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 10 зв.–11.
39. *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. – С. 369.
40. *Brătianu G.* Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu. – București: Corint, 2001. – P. 50.
41. *Florin-Răzvan M.* Minoritatea ucraineană din România (1918–1940). Teză de doctorat. – București, 2011. – P. 55.
42. *Дацків І.Б.* Українська дипломатія (1917–1923 рр.) у контексті світової історії. – С. 424.
43. *Stănescu M.* Armata română și unirea Basarabiei și Bucovineicu România (1917–1919). – Constanța: Ex Ponto, 1999. – P. 21.
44. Memoriu rezumativ privitor la situația din Pocuția // Nistor I. Unirea Bucovinei. 28 noiembrie 1918. Studiu și documente. – București: Cartea Românească, 1928. – Anexa nr. VIII. – Pp. 91–92.
45. Raport confidențial asupra arestării arhiducelui Wilhelm la Jabie // Nistor I. Problema ucraineană în lumina istoriei. – Rădăuți: Septentrion, 1997. – Anexa nr. XIX. – Pp. 272–273.
46. *Прокопович Є.* Життєпис генерала Є. Мешковського // Героїчний бій під Чорним Островом. – Торонто, 1961. – С. 23.
47. ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 2. – Спр. 3. – Арк. 20.
48. *Florin-Răzvan M.* Minoritatea ucraineană din România (1918–1940). Teză de doctorat. – București, 2011. – P. 55.
49. *Петлюра С.* Статті, листи, документи. – Нью-Йорк, 1979. – Т. II. – С. 355; *Сергійчук В.* Неусвідомлення України. Ставлення світу до української державності: погляд у 1917–1921 роки з аналізом сьогодення. – Львів: Свічадо, 2002. – С. 482–483.
50. Arhivele Nationale Istorice Centrale de la Bucuresti (A.N.I.C.). – Fond Direcția Generală a Poliției. – Dosarul 19/1918. – F. 5.
51. *Matziewici C.* Memoire sur la question ukrainienne. – București, Tipografia Curții Regale, 1920. – P. 41.
52. Ibidem, p. 42.
53. *Ковальчук М.А.* Відносини Румунії з Урядом Української Народної Республіки в 1919 р. – С. 123–124.
54. Proces verbal asupra trecerii peste frontieră a arhiducelui Wilhelm // Nistor I. Problema ucraineană în lumina istoriei. – Anexa nr. XXI. – P. 275.
55. *Nistor I.* Problema ucraineană în lumina istoriei. – P. 221; ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 2. – Спр. 2. – Арк. 20; Ф. 4. – Оп. 1. – Спр. 13. – Арк. 35, 159.

Teopil RENDIUK,
Doctor of History,
Director of the Institute of Good Neighbourhood

THE UKRAINIAN EXTRAORDINARY DIPLOMATIC MISSION IN ROMANIA IN 1919 (To the 100th Anniversary of Ukrainian-Romanian Diplomatic Relations)

Abstract. The article deals with the peak in the development of Ukrainian-Romanian relations during 1917–1923, concentrating on 1919, when the Directory of the Ukrainian People's Republic (UPR) was represented in the neighboring Kingdom of Romania by the Extraordinary Diplomatic Mission. During January-May 1919, it was led by U. Hasenko, and starting from July 1919 until the closure of the Ukrainian diplomatic mission in Romania in 1923, by Professor K. Matsievych, a distinguished Ukrainian diplomat, Minister of Foreign Affairs of the UPR, indicating a special significance attached by the leadership of Ukraine at the time to broadening and deepening relations with neighboring Romania.

The article also sheds some light on the details of little-known facts, in particular, that in parallel with the Extraordinary Diplomatic Mission of the UPR, in Bucharest, in March-April 1919, there was a special diplomatic mission of the Western Ukrainian People's Republic (WUPR) headed by S. Vytvytskyi who held talks with I. Bretianu, then Romanian Minister of Foreign Affairs, and General A. Bertelo, head of the French military mission in Romania, concerning Bukovyna, elimination of the threat of Romanian occupation of Eastern Galicia and joint actions against Bolshevik Russia.

Elevating bilateral diplomatic and politico-military relations to the highest good-neighbourly level is presented as the achievement of the UPR Extraordinary Mission and of the Directorate of the Kingdom of Romania, along with the consolidation and unification of Ukrainian political and military emigration in this country. To this end, the Ukrainian Public Aid Committee was established in Bucharest, headed by UPR Army Colonel G. Porokhovsky, with active branches in main cities of interwar Romania.

Keywords: Ukrainian People's Republic at the time of the Directorate, Ukrainian State, Kingdom of Romania, Extraordinary Diplomatic Mission, Agreement on Economic Co-operation, assistance of the Kingdom of Romania to the UPR Army, Ukrainian political and military emigration in Romania, Ukrainian State Aid Committee in Bucharest.